

Rektor

Till Finansdepartementet
fi.remissvar@regeringskansliet.se
alice.hallman@regeringskansliet.se
F.k. Utbildningsdepartementet

Yttrande över produktivitetskommissionens betänkanden Goda möjligheter till ökat välstånd (SOU 2024:29) och Fler möjligheter till ökat välstånd (SOU 2025:96), dnr Fi2025/01857

För Karolinska Institutet (KI) är flera av de områden som produktivitetskommissionen behandlar angelägna för att kunna bedriva forskning och utbildning i världsklass och för att kunna bidra till samhällets utveckling. KI anser det därför beklagligt att KI saknas som Regeringskansliets remissinstans, men önskar bjudas in vid eventuell fortsatt beredning av kommissionens betänkanden.

KI:s synpunkter avgränsar sig till dels område som har identifierats som viktiga för universitet och högskolor av Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) i sitt yttrande (dnr SU-850-0048-25), dels kapitel 17 i slutbetänkande Fler möjligheter till ökat välstånd. När det gäller det sistnämnda vill KI påminna om att hälso- och sjukvårdens uppdrag och organisering påverkar KI:s forskning och utbildning – tillgång till hälso- och sjukvårdens miljöer är en förutsättning för att KI ska kunna bedriva forskning och utbildning.

I det följande framför KI synpunkter på produktivitetskommissionens betänkanden Goda möjligheter till ökat välgång och Fler möjligheter till ökat välstånd.

1 Övergripande synpunkter

KI:s bild är att förslagen i kommissionens betänkanden innebär en omfattande omställning av högskolesektorn. För KI:s vidkommande är det angeläget att större förändringar utreds noga så att inte utbildningens och forskningens förutsättningar och kvalitet riskerar

att försämrats. KI vill understryka att generella förutsättningar för forskning och utbildning av hög kvalitet är en stärkt autonomi och minskad politisk detaljstyrning. Kommissionens fokus och ambitioner inom områden som kvalitet, profilering, kompetensförsörjning, incitament inom forskning, banbrytande forskning, innovation samt samverkan mellan akademi och näringsliv är områden som även KI anser är av största vikt. Minskad administration och rapporteringsbörda är grundläggande förutsättningar för att universitet och högskolor ska lyckas med mer utbildnings- och forskningsnära ambitioner.

2 Utbildning

Det är viktigt att den nationella utbildningskapaciteten bibehålls inom hälsoprofessionerna. Ett tungt vägande skäl är att utbildningarna är inom bristyrken i hälso- och sjukvården. KI har också ett högt söktryck till de utbildningar som erbjuds, ett söktryck som i närtid inte visar några tecken på minskning. Det höga söktrycket innebär stor potential att långsiktigt utöka och utveckla utbudet. Begränsningen i utbildningsuppdrag innebär dock i dagsläget att expansion inom ett program sker på bekostnad av ett annat. Vägen framåt är därför inte att öka de s.k. prislapparna med bibehållna takbelopp. Det skulle i så fall medföra en minskad volym.

Den arbetsmarknadskomponent som föreslås i resurstilldelningen menar KI riskerar att bli byråkratisk samt att det som studenterna efterfrågar historiskt har visat sig vara en förhållandevis tillförlitlig indikator för arbetsmarknadens behov. Redan idag finns också en viss styrning inom området, t.ex. vad gäller läkarutbildningen.

Kommissionen föreslår ett utökat mandat för Yrkeshögskolan. KI menar att det är av stor vikt att Yrkeshögskolans utbildningar inte riskerar överlappa högskolans utbildningar. Det innebär bl.a. sammantaget ett ineffektivt eftergymnasialt utbildningssystem och svårigheter för presumtiva studenter att navigera inom området.

3 Internationell rörlighet

KI:s framgång har varit och är beroende av ett levande och dynamiskt utbyte mellan olika länder. En förutsättning för detta är

goda möjligheter till rörlighet för studenter, doktorander, lärare, forskare och specialister. I sammanhanget menar KI att det migrationsrättsliga ramverket som påverkar rörligheten behöver förändras för att underlätta rörligheten för nämnda grupper, men även för arbetskraften i övrigt.

4 Forskning

KI ser, liksom kommissionen, behov av en viss differentiering inom högskolelandskapet. Denna differentiering uppnås "naturligt" genom ytterligare medel till de statliga forskningsfinansiärerna där medel huvudsakligen tilldelas i konkurrens. Det är framför allt medel till nyfikenhetsdriven forskning som KI menar behöver öka med syfte att öka möjligheterna till banbrytande forskning inom exempelvis medicin.

Parallellt med differentiering finns stora vinster med samarbeten mellan lärosätena. I sammanhanget är det inte endast samarbete med svenska universitet och högskolor som är av intresse, utan även samarbeten med universitet utanför landets gränser.

Tidsbegränsade forskningsinstitut som föreslås ställer sig KI mycket tveksam till. En sådan satsning riskerar fragmentering och innebär samtidigt att forskning och utbildning separeras, något som är i strid med universitet och högskolors grundläggande uppdrag.

5 Akademi och näringsliv

Ett av kommissionens förslag är att det s.k. lärarundantaget ska utredas. KI menar att det kan finnas skäl att se över lärarundantagets tillämpning, dvs. för- och nackdelar och hur det fungerar utifrån olika aktörers perspektiv. Målet bör vara att hitta en ändamålsenlig och väl underbyggd hantering – lärarundantaget har på många sätt tjänat Sverige väl. En eventuell utredning behöver för övrigt ta hänsyn till kommande EU-lagstiftning inom området.

KI menar att gemensamma mallar och standarder för tolkning av lärarundantaget skulle kunna vara vägledande och stödjande, men inte bindande. Det som snarare ska uppmuntras är att lärosätena

själva arbetar med stödmaterial och mallar. Sådant har KI utarbetat och bedöms ha varit till stor nytta i samarbetet med näringslivet.

KI ser, liksom kommissionen, att förutsättningarna för att kommersialisera forskning från universitet och högskolor behöver förbättras. KI är också positiv till att följa upp innovationskontorens arbete samt genomföra en utvärdering av forskarnas tillgång till stöd för kommersialisering. Åtgärder får under inga omständigheter medföra en ökad byråkratisering eller en hämmad flexibilitet.

Kommissionen föreslår att arbete i näringslivet, patent och arbete med entreprenörsskapsprojekt bör bli mer meriterande för akademiska positioner. KI anser att det är ett område som kan utredas med avstamp i det universitets- och högskolegemensamma ramverk som SUHF har tagit fram. I en sådan utredning behöver det tas hänsyn till att Sverige som forskningsnation endast är en liten del i ett större sammanhang. Det är grundläggande att meriteringsregler är internationellt igenkänningsbara.

6 Byråkratisering och förvaltningsanslag

Det är av relevans för KI att utreda tillämpningen av GDPR i enlighet med kommissionens förslag. När det gäller förslag kopplat till digitalisering och data för sekundäranvändning behöver eventuella konsekvenser för lärosäten och myndigheter klargöras.

För KI, liksom för de flesta universitet och högskolor, är tillgången till AI och beräkningskraft en kritisk framtidsfråga. KI planerar för närvarande betydande satsningar på området, och välkomnar kommissionens förslag på förstärkt beräkningskraft för forskning.

KI avstyrker förslaget om uppdelning av anslaget i ett sak- respektive förvaltningsanslag. KI menar att det minskar handlingsutrymmet och möjligheter att effektivisera verksamhetsstödet. Däremot förordar KI en sammanslagning av forskning- och utbildningsanslaget.

7 Hälso- och sjukvård

7.1 Förslag om att staten ska ta ett tydligare strategiskt ansvar för hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning

Kommissionen föreslår att staten ska ta ett tydligare strategiskt ansvar för hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning. KI efterfrågar i sammanhanget ett förtydligande vad som avses med *"ett tydligare strategiskt ansvar för hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning"*.

I betänkandet hänvisas till Vårdansvarskommittén som föreslog att staten ska ta ett mer strategiskt grepp om hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning givet sitt ansvar för högre utbildning. Utredningen menar att detta exempelvis kan göras genom att tydligt fastslå relevanta volymmål för lärosäten, eller på andra sätt påverka samordningen mellan vård- och utbildningssektorn. Universitet och högskolors utbildningsutbud ska svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Vid beslut om utbildningars dimensionering utgår lärosätena från tillgänglig information om regioners och kommuners kompetensförsörjningsbehov vilket bland annat återfinns i statistik och prognoser från Statistiska centralbyrån, Socialstyrelsen och Universitetskanslersämbetet, samt i direkta dialoger mellan lärosäten och vårdgivare i respektive region. KI välkomnar en tydligare beskrivning av hälso- och sjukvårdens behov av de olika legitimationsyrkena för att göra det möjligt att utveckla utbildningsutbudet av legitimationsgrundande professionsutbildningar inom hälso- och sjukvård, så att de på ett ännu bättre sätt svarar mot arbetsmarknadens behov. Dock är det enligt KI:s erfarenhet inte alltid enkelt för regionerna att precisera sina framtida behov

Om staten överväger att fastslå volymmål för lärosäten eller påverka samarbetet mellan lärosäten och hälso- och sjukvården måste universitet och högskolor som ansvarar för hälso- och sjukvårdsutbildningarna bjudas in att delta i utredning, bedömning och process i ett sådant arbete.

Hälso- och sjukvårdsutbildningarna i högskolan syftar till att ge studenterna gedigna kunskaper och färdigheter och ett vetenskapligt förhållningssätt som möjliggör utveckling och tillgodogörande av ny kunskap under ett långt yrkesliv. Hälso- och sjukvårdens huvudmän ansvarar för att medarbetarnas behov av kompetensutveckling och fortbildning tillgodoses så att rätt kompetens för arbetsuppgifterna kontinuerligt uppdateras.

Regionerna har ansvar för specialiseringstjänstgöring (ST) för läkare, att det finns ST-tjänster i en omfattning som motsvarar det planerade framtida behovet av läkare med specialistkompetens i klinisk verksamhet. Likaså ansvarar regionerna för allmäntjänstgöring och bastjänstgöring för läkare. Förändringar i reglering och styrning av läkares ST kräver en egen utredning. I betänkandet framhålls att bristen på specialister i allmänmedicin försvårar omställningen till en stärkt primärvård. Ökade satsningar på specialister i allmänmedicin bör ta sin utgångspunkt i en översyn av vilka specialiteter för läkare som är prioriterade då endast ett visst antal legitimerade läkare kan komma i fråga för en specialiseringstjänstgöring. Vilka specialiteter som inte ska anställa ST-läkare till förmån för fler ST i allmänmedicin bör utredas. En översyn av läkares specialiseringstjänstgöring bör ta hänsyn till Yrkeskvalifikationsdirektivets (dir. 2005/26/EG) krav för specialistkompetens i allmänmedicin och överväga en förändring av den svenska regleringen. En sådan utredning bör även få i uppdrag att utreda ändamålsenligheten med dagens reglering där legitimation som läkare inte är tillräckligt för en tillsvidareanställning i regionernas hälso- och sjukvård. Dagens regelverk kräver specialistkompetensbevis som läkare för att få tillsvidareanställning vilket kan uppfattas som anmärkningsvärt då legitimation som läkare utgör grund för att självständigt få utöva yrket.

En eventuell utredning om läkares specialiseringstjänstgöring kan också få i uppdrag att utreda om universiteten bör ha något ansvar i ST för läkare, exempelvis för den kompletterande utbildning som utgör krav i dagens föreskrifter för läkares specialiseringstjänstgöring.

KI instämmer i utredningens skrivning att ansvaret för hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning – att attrahera och behålla personal – åligger de ansvariga huvudmännen, regioner och kommuner.

KI betonar betydelsen av representation från universiteten i kommande utredningar.

7.2 Förslag om att staten bör bistå huvudmännen med samordning av vårdinfrastrukturplanering

KI önskar påtala betydelsen av att vid vårdinfrastrukturplanering ha med förutsättningarna för universitet och högskolor att bedriva klinisk utbildning och forskning i hälso- och sjukvårdens miljö. Lokaler behöver planeras med hänsyn till forskningens och utbildningens behov.

7.3 Förslag om att hälsodata i större utsträckning bör kunna nyttjas för primär- och sekundäranvändning.

KI välkomnar ett utvecklat och enklare system för sekundäranvändning av hälsodata för forskningsändamål.

I ärendets beredning har deltagit avdelningschef Björn Kull, avdelningschef Åsa Nandorf och specialist Anna Humble.

Beslut i detta ärende har fattats av rektor Annika Östman Wernerson i närvaro av universitetsdirektör Veronika Sundström efter föredragning av enhetschef Maria Lönn. Närvarande var också Medicinska föreningens ordförande Linnea Ammer Jansson.

Annika Östman Wernerson

Maria Lönn